

"Bu demi/yolunun», sanayi ürünlerimizin Türkiye'ye girişini kolaylaştıracak **faydalı bir sermaye yatımı** olacağını **unu/yorum**. Hepimizin bildiği gibi Türkiye'nin yeniden canlandırılmasında Avrupa'nın her zamankinden daha çok çıkan yardırı., Bat* uygarköt Levant kapılarına gBlđi dayandı. Şimdiye kadar geçmeyi pek başaramadığımız bu kapılar ardına kadar **açılmazsa**, - kendi çıkarlarımız doğrultusunda, **ZOR KULLANARAK**, bu kapılan açacak ve isteklerimizi kabul ettirerek güce, hatta daha fazlasına sahip olduğumuzu herkesin bilmesini isterim...."

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Lord Stratford de Redcliff İn AJsancak İstasyonu'nun temel atma töreninde yaptığı konuşmasından..

Times, 16 Kasım 1353

"Doğal Kaynaklarımızın Gerçek Sahibi Halkımızdır"

**BOR MADENLERİ
ÖZELLEŞTİRİLEMEZ**

1-ONSOZ

1980'lerle birlikte dünya kapitalist sistemi içme düştüğü yapısal krizden çıkmak için "küreselleşme", "yeni dünya düzeni" adı altında bir dizi uygulamayı başlatmıştır. Yoksullardan varıllara,, emekçilerden sermayeye, az-gelişmiş ülkelerden 'emperyalist tekellere yeni bir kaynak aktarımı anlamına gelen özelleştirme uygulamaları, böylesine kapsamlı bir yeniden yapılandırma programının bir parçası olmuştur, ülkemizde ise bu politikaların uygulanmasına 24 Ocak kararları ile başlanmış, 12 Eylül 1980 darbesi bu programın uygulanabilmesinin toplumsal koşullarını oluşturmuştur.

Ülkemizde özelleştirmeler, IMF ve Dünya Bankası gDdümünde ve yatırım kredilerini özelleştirme koşuluna bağlama dayatması ile Morgan Guaranty Bank'ın hazırladığı bir plan doğrultusunda 1985 yılında gQndeme alınmış ve by düzlemde gereken yasal düzenlemeler adım adım gerçekleştirilmiştir.,

"Küreselleşme", "neo-illiberal politikalar" çerçevesinde, sorunları aşma yöntemi olarak maniple edilen özelleştirmeler işlevsel birimler olan KİT'lerin tasfiye edilmesi sonucunu doğurmaktadır. 1970lerin ortalarında büyük ölçüde kan kaybettirilmeye başlanmış olan KİT'ler bu olumsuz gelişmelere karşı ekonominin motoru olma işlevini taşımışlardır.

By bağlam ülkemiz madencilik politikalarını da belirlemektedir.

Madenler bir ülkenin gelişmişliğinin ölçütü sayılan sanayi ve enerjilinin hammaddesidir. Doğrudan yarattıkları faydanın dışında istihdam ve katma değer yönüyle de ülke kalkınmasında yeraltı zenginliklerinin önemli bir rolü vardır. Ancak her alanda olduğu gibi bu alanda da üretim ilişkileri belirleyicidir. Doğası gereği tüm toplumun, halkın malı olması gereken bu zenginlikler mülkiyet ilişkileri nedeniyle egemen sınıfların ya da işbirliği içerisinde oldukları çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) hizmetinde ya da kontrolündedir.

Bilindiği gibi hammadde talanı emperyalizmin klasik sömürü yöntemlerinden biridir. Sömürge, yarı-sömürge, yeni sömürge ülkelerdeki komp-radorlarla birlikte çok ucuza elde edilen hammaddeler tekel fiyatlarıyla yine aynı ülkelere

mamul madde olarak satılır., Burada iki yönlü sömürü söz konusudur. Bu sistem şimdilerde globalizmi adını da alsın, emperyalizmi tarafından acımasızca sürdürülmektedir. Değişen sadece bu hammaddelerden yapılan üretimin coğrafyasıdır. Yine kibarca "serbest piyasa" olarak adlandırılan kapitalizm artık ucuz hammadde ve işgücünün bulunduğu coğrafyaları mamul madde üretimi için tercih etmektedir. Bu yaklaşımda» bu ülkelerde gelişen çevre hareketlerinin etkisi olduğu gibi,,asıl belirleyici olan kâr» dolayısıyla sömürü oranlarının artırılması iradesi olmuştur.

Ülkemizin jeolojik özellikleri küçük-orta rezervli ancak çok çeşitli maden yataklarının oluşmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca dünyadaki bor, mermer, tırana,, zeoliit, pomza, söiestin, ve toryum gibi madenlerin önemli rezervleri Türkiye'de bulunmaktadır. Yaklaşık 8000 yıllık madencilik geçmişi olan Türkiye'de, maden aranması, bulunması ve işletilmesi artık daha da zorlaşmaktadır. Bu anlamda madencilik çalışmaları daha fazla bilgi, yatırım,, teknoloji, koordinasyon gerektirmekte ve yatırım riski taşımaktadır. By durum madenlerin "kremasını" yiyen, kârı azamileştirmek için işin kolayına kaçan "özel girişimcilerin yerine, "ülke çıkarları" ve "kamu yaran"m gözeten "kamu girişimciliği"ni rasyonel kılmaktadır.

Neo liberal ekonomi- politikalar uyarınca son 20 yıldır yeterince geliştirilmeyen arama çalışmalarının bu konuda eşsiz örnekler yaratmış bir kamu kuruluşu olan MTA tarafından yeniden yaşama geçirilmesi atılacak önemli bir adım olacaktır.

Yeraltı kaynakların izin gerçek sahibinin halkımız olduğu bilinciyle dünya ölçeğinde söz sahibi olduğumuz madenler kamu eliyle işletilmelidir. Kamu kuru Husulanın arpalık olarak kullanılmasıyla işlevsizleştirilerek özelleştirmelere gerekçe hazırlanması yıllardır uygulanan bilinçli bir politikadır., Bu işletmelerdeki kamu çalışanlarının, işçilerin» halkın onlarca yıllık özverisiyle yarattığı bu değerlere sahip çıkması bir yurtseverlik görevidir.

Hiçbir zenginleştirme ve mamul madde üretimi sürecine sokulmadan Anadolu'nun damarlarından koparıp gemilerle yangından mal kaçırmaya yıllarca "Batfya sevk edilen bu zenginliklerimizden artık neredeyse bahsedemiyoruz. Yer altı

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

kaynaklarımızın hammadde olarak ihracı açık bir talandır. Bu hammaddelerin yan-mamul ve mamul olarak üretimi istihdam, katma değer» ülke ve toplum çıkarı açısından gereklidir. Bu alanda kurulmuş kamu işletmeleri ülkemizin gereksinmelerine yanıt verecek birikim ve yetkinliktedir, İşçilerin» sigortasız ve sendikasıız boğaz tokluğuna çalıştırıldığı küçük özel işletmeler yerine sendikalı, grevli, toplu sözleşmeli çalışma ilişkilerinin görece korunduğu kamu kuruluştan "kamu yaran'n m kısmen gerçekleşmesinde savunulabilir olmaktadır.

Diğer yandan salt "kalkınmacı"* bir retorikle, insan ve çevreyi dışlayan,, her şeyi ekonomik, indirgemeci bir çerçevede algılayarak "acil ve azami kar" uğruna ülkemizi ve gezegenimizi yaşanmaz İhale getirecek olan kimi madencilik yöntemlerinden acilen vazgeçilmelidir. Bilimsel araştırma ve mühendislik uygulamalarının insan ve doğaya en az tahribatın verilmesine yönelik çabalar demokratik platformlarda tartışılarak, ve bu tartışma tüketilerek ve nihayet halkın nzası: alınarak çözüm önerileri oluşturulmalıdır.

Ancak mevcut üretim ilişkileri sürdüğü müddetçe yer altı kaynaklarımızdan yaratılacak değer ,ister işletmeler devlet mülkiyetinde ister özel mülkiyette olsun "son kertede" egemen sınıflara yada işbirliği içerisinde oldukları ÇUŞ'lara aktarılacaktır. Dolayısıyla çözümde "son kertede" mevcut üretim i ilişkilerin i tasfiye edecek siyasal anlayış» n iktidarından geçmektedir. Kurtuluş, dünya nimetlerinin hakça paylaşıldığı sınıfsız sömürsüz, bir dünyadır.

Bu rapor, madencilik alanında yaşanan sömürü ve talanın sergilenmesi, düzen içi de olsa kamucu çözüm önerilerinin üretilmesi, toplumcu bir bilincin yaratılması ve bor madenlerimiz konusunda oynanan oyunları ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır,

2- ÜLKEMİZ BOR YATAKLARININ TARİHÇESİ

Bor yataklarımızın tarihçesine kısaca bir göz atıldığında, bu doğal kaynağımızın onlarca yıl boyunca "tutsak madenler" konumunda kalmış olduğu görülecektir. Bu doğal kaynak bu süreç

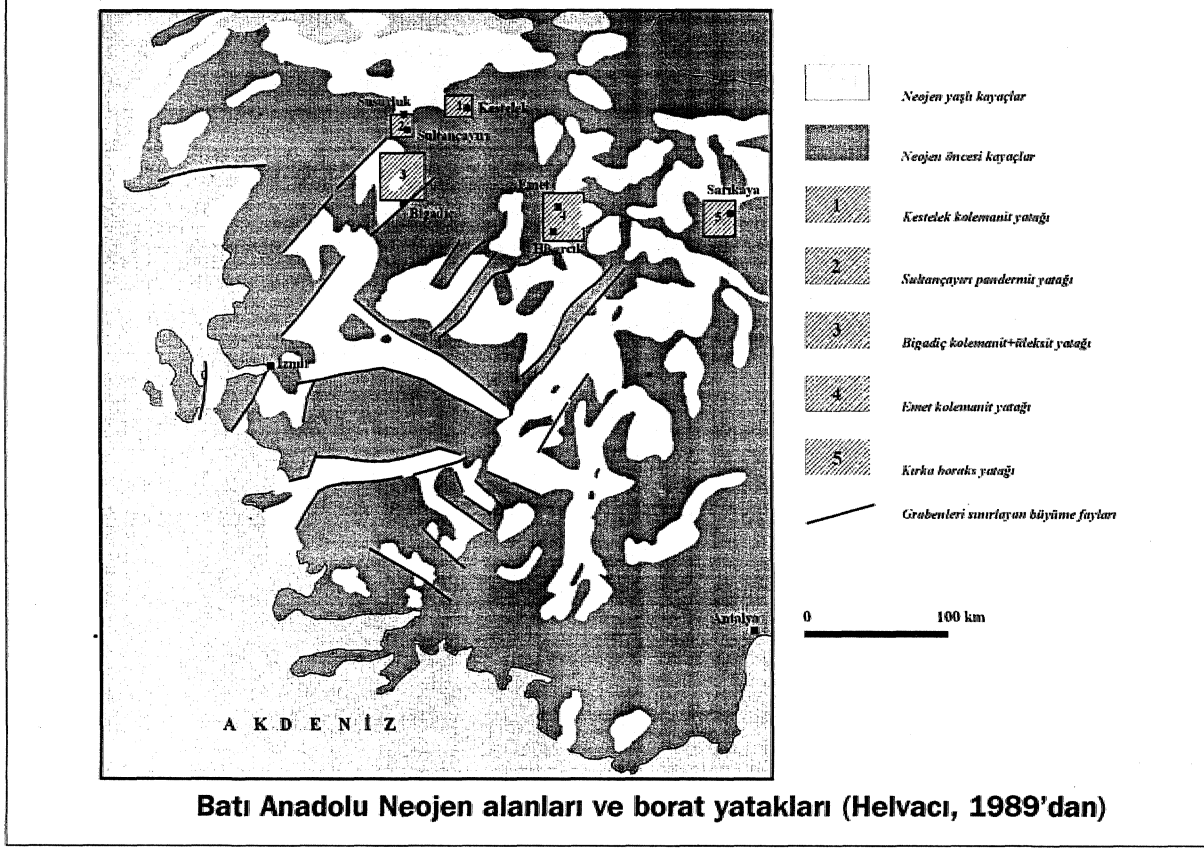
boyunca yok pahasına metropollere aktarılmış ya da emperyalist politikalar çerçevesinde işletilmeksizin bırakılmıştır. Günümüzde Ovacık, Bergama altın yatağı konusundaki gelişmeler göz. önümde tutulduğunda bu politik pragmatizm yönelişi çok açık biçimde görülebilecektir.,

İlk bor'yatağı Sultançayırını mevkiinde -Susurluk, Balıkesir- bulunmuştur. Bu yatakları işletme hakkı 1861 yılında çıkarılan *Maadin Nizamnamesi* hükümleri uyanınca 1865 yılında *Companie Industrielle Des Measures* adlı Fransız firmasına 20 yıl süreli olarak verilmiştir. Bu tarihten sonra emperyalist, firmaların » ü lkemizdeki maden kaynakları yüzünden sık sık çatıştıkları görülmüştür. Nitekim 1880 yılında İtalyan uyruklu *Frederic G/sva*, aynı; bölgede bir başka yatağın işletme hakkını almak istediğinde,, Fransız elçisi Osmanlı Hükümeti'ni protesto etmiştir.

Dönemin Balıkesir Valisi Mehmet Reşat, 24 Mayıs 1882 tarihinde *Ticaret ve Ziraat.Nezaretine* yazdığı yazıda emperyalist oyunları dile getirirken yerli işletmecilere izin verilmediğini belirtmiştir. Bu arada yine,, *Ticaret ve Ziraat Nezaretine*, Balıkesir Gümrük ve Tekel İdaresi'nden 8 Aralık 1884 tarihinde yazılan bir mektupta "*arpa vs ürünlerin altına konan boraks cevherinin gizlice dışarıya kaçırıldığı*" ""belirtmiştir. 1887 yılında, tüm direnişlere karşın, bor yatakları işletme hakkı 65 yıl süreli olarak İngilizlerin eline geçmiştir.

20. yüzyılda yabancı işletmelerin birçoğu 1944 yılına delk ulusallaştırılmış olmasına karşın, İngilizler boraks işletme ayrıcalıklarını koruyabilmiştir. 1904 yılında İngiliz *William Vitatter*, 1927 yılına değin *John Owen Rid* ve ardından da *Lord Mewen Mervil* ile 1938 yılında *Desmond Abel Smith* bu yatakları işletme hakkını almıştır. 1950 yılında bu ayrıcalık *Borax Consolidated Ltxfe* geçmiş, 1955 yılında 6224 sayılı *Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu*¹¹ ile 1309 sayılı "*Maden Kanunu*"¹¹ hükümlerinden yararlanmak için bu tekel % 94 payı kendisinin, % 2'si yerli ve ^.% 4'ü İngiliz ortaklarının olan *Türk Boraks AŞ* adlı paravan bir şirket, kurmuştur.

1935 yılında kurulan MTA ve Etibank gibi kuruluşlar II. Dünya Savaşı ertesinde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Sultançayın yataklarını işleten paravan şirket ülkemizdeki rezervlerin tükendiğini belirterek ocaklarını kapatmış; ana firma *Borax*

Consolidated Ltd, ABD'de üretimi artırarak ülkemizdeki bor yataklarını *tutsak madenler* konumuna düşürmüştür. Tam da bu dönemde MTA ve Etibank, Bigadiç ve Emet dolaylarında yeni bor yatakları bulmuş, *Borax Consolidated* ise ülkemizden ayrılmayıp, bu çalışmaların sonuçlarını beklemeyi yeğlemiştir.

Devlet kuruluşlarının bor konusundaki çalışmaları ilerledikçe, *Borax Ltd* ortaklık türünden oyalama taktiklerine ve çalışmaları engelleme yoluna yönelmiş; bir yandan da ülkemiz bor rezervlerinin yetersiz olduğu söylentilerini yayıp gerçekte sınırlı olan ve sadece hammadde bazında gerçekleşen dışsatımı bitirmeyi amaçlamıştır. Dahası,, kişilerden satın almış olduğu Kırka yataklarında bulunduğu minerallerin ekonomik değer taşıyan Na-borat olduğunu ve rezervlerinin büyüklüğünü ilgililerden saklamak istemiştir. Ancak, MTA Enstitüsü'nün yapmış olduğu incelemeler sonucunda *Borax Ltd*'in önce 9, ardından 14 ve sonuçta 40 milyon ton olarak açıkladığı rezervin 400 milyon tonu bulunduğu anlaşılmıştır.

Bor yataklarından! üretim ve hamı ürünün dışsatımı 1950 yılına dek İngilizlerin etinde ve denetiminde kalmıştır 1950 yılından sonra yerli üretimin ve dışsatımın giderek artması sonucunda ara-örünler üretimi için projelendirmeye geçilmiş ve ne var ki, 1. Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan 20 bin ton kapasiteli bir rafinerinin: kurulması önlenmeye çalışılmış» *Borax Ltd* sadece 300 ton kapasiteli bir tesisi benimsetmeye girişmiştir. Açıkça görülen, pazar-ıçi pay ve işbölümünde çizilen rol! konusundaki çatışmadır.

Tüm bu girişimlere karşın, bu dönemde Etibank boraks rafinerisi: kurma görevi verilmiştir. Rafineri kurma önerisi istemleri içinde Polonya önerisi en elverişlisi görülmüş; bir ABD' firması ile İtalyan MonteJatnftin önerileri» ortaklık isteği medeniyle benimsenmemiştir. Ancak, özellikle ABD'nin baskısıyla rafinerinin kurulması iki yıl geciktirilmiştir. Bu döneme ilişkin olarak anılmaya değer bir öneri ise, ülkemizdeki bor cevherinin dışsatımında aracılık yapan -*Philips Brothers* adlı Hollanda-ABD ortaklığının İtalya'da kurulacak 100 bin ton

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bw

kapasiteli bir tesise hamı cevher yollanarak % 25 ölçüsünde ortak olunabileceği önerisidir. Bu öneri benimsenmemiş ve iki yıllık bir gecikmeyle *Bandırma Boraks* ve *Borik Asit Fabrikasının* kurulması« Polonya yüklenmiştir.

Bu girişim sonucunda uluslararası tekeller bir yandan ülkemiz cevherlerinin kalsiyum içerdiği için üretim fiyatlarının yüksek, olduğunu öne sürerken, öte yandan Batı Anadolu'da 500 dolayında sahayı aramalara kapatmış ve Hollanda'da depolar kurup taşımacılığa girilerek ülkemizde üretilen cevherin Avrupa'ya dışsatımını önlemeye yönelmiştir.

Boraksın teknolojik-ekonomik öneminin artması nedeniyle *Borax Consolidated Ltd*, yerli özel işletmecilerin elimde tuttuğu yatakları 1962 yılında devralmaya girişmiş ve özellikle Kırka sodyum borat yataklarına yönelmiş; bu yatağı *Türk Boraks AŞ* adı altında işletmek istemiştir. Ancak, saha devir işlemlerindeki yasal yetersizlikler nedeniyle izin belgesi geçersiz sayılmış ve 1968 yılında bu sahalar Etibank'a geçmiştir. Bu sahalarda 1969'da proje çalışmaları başlamış, 1970 yılında da tesislerin kurulmasına geçilmiştir.,

Açıkça görüldüğü gibi, *Borax Consolidated Ltd* dünya piyasasındaki egemenliği _nedeniyle Türkiye'deki kaynakları sadece rezerv olarak görmüştür. *Borax Ltd*, bor mineral ve bileşiklerinin tekel fiyatını etkileyecek yeni boraks arzı yarattırmamak için ülkemizdeki kaynakları esir almış; bu kaynakların işletilmesini yıllar boyunca önlemiştir. Bu çokuluslu tekel elindeki haktan, kaynakları kullanmaktan çok ülke kullanılmasını önlemek için yararlanmıştır. Görülen bir başka yöneliş ise, çıkarılan bor minerallerinin işlenmeden dışa satışının sağlanması ve bor bileşikleri üretecek tesislerin kurulmasının engellenmesidir.

1970'li yılların sonuna gelindiğinde toplam 25 bor işletmesinin sadece 51 devlet işletmesi olup, diğerleri özel kuruluşlarca işletilmektedir. Bu özel işletmelerin 17'si çalıştırılmamaktadır ve ikisi *Türk Boraks AŞ*'in denetimindedir.

Uluslararası tekeller o dönemde işlenmiş ürün dışsatımına ağırlık vermekte iken, ülkemizin ~300 bin ton dolayındaki yıllık ham kolemanit dışsatımının % 40'lik bölümünü Etibank gerçekleştirmiştir. 2000'li yıllara ulaştığımızda ülkemizin dışsatımındaki ağırlık ham cevher bazındadır. Gerek 1980'lere gelindiğinde ve gerekse günümüzde dış

satılan kolemanit, rafın eri kapasitesinin dışında kalan ham-cevher üretimidir.

IOSO'lere gelindiğinde ara ve rafine ürün olarak borik asit» boraks dekahidrat ve sodyum perborat üretilmekte iken günümüzde ağırlıklı üretim konsantre tinkal, kolemanit ve üleksit ite ara ve rafine ürün olarak çok daha düşük ölçülerde susuz boraks, boraks penta ve deka-hidrat, Na-perborat ve borik asitte (Çizelge 16) yoğunlaşmaktadır.

Bir diğer gerçeklik ise büyük ölçüde hamı cevher dışsatımının bir sonucu olarak, dünya ara ve sonuç ürünleri piyasasını büyük ölçüde elinde tutan US *Borax* Avrupa'da ana girdisi ülkemiz kolemaniti olan borik asit fabrikaları kurulmuş olduğudur. Geçmişte Belçika, Romanya-Bulgaristan ve Yugoslavya'da borik asit ve boraks, Fransa'da sodyum perborat fabrikaları kurma ve genişletme çalışmaları yapılmış olmasının yanısıra günümüzde Güney Amerika ve ABID'de de yeni rafineri ve sonuç ürün tesisleri projelendirilmiş ve yapımına başlanmıştır.

Bugün ülkemizin, bor tuzları bağlamında, ABD tekelleriyle rekabet gücüne sahip olabilmesi için» halen üretilmekte olanların üretimlerini artırmak ve ürün çeşitlemesine gitmek zorunluluğu vardır. Özellikle en çok aranan ara ürünler olan susuz boraks ve borik asit üretimi çok yetersiz olup, teknoloji yatırımlarının yapılması bir zorunluluktur. Ancak, teknoloji dışalımını çok ağır koşullara bağlanmaktadır. Dahası, günümüzde artık üretken yatırım teknolojileri konusuna sıcak bakılmaktan oldukça uzaklaşımıştır. *İşleyiş açıklığı: Emperyalist sömürünün temel yöntemlerinden biri olan, bağımlı ülke kaynaklarının değerleri altında satın alma ve bu kaynakların bağımlı ülkede işlenmesine yönelik girişimleri yerli işbirlikçi egemen unsurları ve diğer araçları kullanarak engelleme oyunu bor kaynaklarımız alanında da oynanmaktadır. Tüm kaynakları,, varlıkları ve değerleri satışa çıkarılmış bir ülkede bor alanına yansıyan görünümüdür 'vurgulanmak istenen,*

1978 yılında devletleştirilmiş olan bor yataklarının günümüzde IMF ye verilen diyet mektubunda gönderme yapıldığı biçimi ile yeniden özel ortaklıklara devredilmesi .girişimlerini bu gözle ele almak gerekmektedir.

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

Bor Mineralien

Aksinit, (Ca, Mn, Fe ⁺) ₂ BO ₃ OH	Lagonit, Fe ₂ B ₂ O ₃ · 3H ₂ O
Ammonioboritp ((NH ₄) ₃ B ₁₅ O ₂₀ · 4H ₂ O	Larderellitp (NH ⁺ BO ⁻) ₄ · 4H ₂ O
Datolit, CaBSiO ₄ (OH)	MeyerhofTeritt Ca ₂ B ₆ O ₁₁ · 7H ₂ O
Eakwrit, INa ₄ B ₁₀ O ₁₇ · 7H ₂ O	NoWelp CaBeO ₄ · 4H ₂ O
Florovit, CaB ₂ O ₄ · 4H ₂ O	Pandermit (Priseit), Ca ₄ B ₁₀ O ₁₉ · 7H ₂ O
Ginorit, ea ₂ B ₁₄ (₂) ₃ , 8H ₂ O	Pinnoit, MgB ₂ O ₄ · 3H ₂ O
Gowerit, CaB ₆ O ₁₀ · 5H ₂ O	Pedorazhenskkit, Wg ₃ B ₁₀ O ₁₈ · 4% ₂ H ₂ O
Havlitp Ca ₄ B ₁₀ Si ₂ O ₂₃ · 5H ₂ O	Proberdit (Kramerit), NaCaB ₅ O ₉ · 5H ₂ O
Hidroborasrt, CaMgB ₆ O _n · 6H ₂ O	P-Veatçft, (Sr, Ca)B ₆ O ₁₀ · 2H ₂ O
hderbonit, MgCaBeOn _n , 11H ₂ O	Slborgit, NaB ₅ O ₈ · 5H ₂ O
indent, M&BBO ⁻ · 15H ₂ O	Tercit, Ca ₄ B ₁₀ O ₁₉ · 20H ₂ O
byoit, CsfeBeOu. 13H ₂ O	Terujitp Ca ₄ MgAs ₂ B ₁₂ O ₂₈ · 20H ₂ O
Kalnit, {Ca ₄ As ₂ B ₂ O ₁₂ · 4H ₂ O	Tınkal (Boraks), Na ₂ B ₄ O ₇ · 10H ₂ O
Kaliborit (Paternoit), HKMg ₂ B ₁₂ O ₂₁ · 9H ₂ O	Tinkalkonit (Mohavit), Na ₂ B ₄ O ₇ · 5H ₂ O
Kemit (Razorit), Na ₂ B ₄ O ₇ · 4H ₂ O	Tüneliit SrB ₆ O ₁₀ · 4H ₂ O
Kolemanii Ca ⁺ BeDu, 5H ₂ O	Üleksit (Boronatrokalsit), NaCaB ₅ O ₉ · 8H ₂ O
Kurnakovit, M&BeOn. 15H ₂ O	Veatçit, (Sr, Ca)B ₆ O ₁₀ · 2H ₂ O

Çizelge i: Kristal Suyu İçeren Borat Mineralleri

Bandilit, CuB (OH) 4Cl	Rovert, Ca ₂ Mn ₂₂ ⁺ {(OH) ₄ (B ₄ O ₇)(OH) ₂ }
Borazit, (Stassfürtit), M!g ₃ B ₇ O ₁₃ Cl	SeamanR, Mn ₃₂ ⁺ (OH)B(OH) ₄ (PO ₄)
Ruoboritp Mg ₃ (B ₃)	Stillwelliit, (Ce, La) ₃ CB ₃ O ₆ Si ₃ O ₉
Hambeijft, Be ₂ (OH, F) B ₃	Sulfoborit, Mg ₃ SO ₄ B ₂ O ₄ (OH) ₂ · 4H ₂ O ⁱ
Hllgardit, Ca ₂ B ₈ (OH) 4Cl	Syseksit, MnB ₃ H
Jeremejevit, A ₁₆ B ₅ O ₁₅ (QH) ₃	Szaybelit (Aşarit/Camsellit), (M& Mn) B ₃ H
LOneburjit, Mg ₃ (PO ₄) ₂ B ₂ O ₃	Teepleit, Na ₂ B (OH) 4Cl
Reedmergneritp NaBSi ₂ O ₈	Vıserit, M n ₄ B A (OH _f Ct) ₄

Çizelge 2: Bileşik Borat Mineralleri

Sassolit (Doğal Borik Asit), H₃B₃

Çizelge 3: Borik .Asitler

Hubit, {Fe ₂ ⁺ Mg ₂ ⁺ Fe ₃ ⁺ , Sn ₄ ⁺ } ₃ BO ₅	Noirdenskioldünit,, CaSnB ₂ O ₆
Jenemejevitp A! ₆ BO ₁₅ (OH) ₃	Paigeit(Vonsenit), (Fe ₂ ⁺ Mg) ₂ Fe ₃ ⁺ BO ₅
Kotoit, Mg ₃ B ₂ O ₈	IPinakioliit, Mg ₃ Mn ₂ ⁺⁺ Mn ₂ ^{3+H} B ₂ O ₁₀
Ludwigit, (Mg, Fe ₂ ⁺) ₂ Fe ₂ ⁺ BO ₅	iRodlözOit, CsB ₁₂ Be ₄ A! ₄ O ₂₆
Magnezioludwigit,, Mg ₂ FeO ₂ B ₃	Vairvikit,, (Mg, Fe) ₃ 7iB ₂ O ₈

Çizelge 4: Susuz Borat Mineralleri

Aksinit, (Ca, Mn, Fe, Mg) ₃ Al ₂ BSi ₄ O ₁₅ {OH}	Hyalotekit, (Pb, Ca, Ba) ₄ BSi ₆ O ₁₇ (OH, F)
Bakerit, Ca ₄ B ₄ (BO ₄)(SK) ₄ (OH) · 3H ₂ O	IKapeleniit, (Ba, Ca, Ce, Na) ₃ (V, Ce, La) ₆ (BO ₃) ₆ Si ₃ O
Danburit, CaB ₂ Si ₂ O ₈	Komerupinit, Mg ⁺ AletSr, Al, B) ₅ O ₂₁ (OH)
Datollit, CaBSiO ₄ OH	* Manondontt, LiAl ₄ (AIBSi ₂ O ₁₀){OH) ₈
Dumortierit, Ali ₇ O ₅ (BO ₃)(SK) ₄ ₃	Melanoserit (Karioserit), Ce ₄ CaBSi ₁₂ O ₁₂ (OH)
Grandidieritp (Mg, Fe)Al ₃ BSiO ₉	Safirinit, iMg ₃ , 5AlgSi ₅ O ₂
Homilit, (Ca, Fe) ₃ B ₂ Si ₂ O ₁₀	Searlesitp NaBSi ₂ O ₆ H ₂ O
Howlit, Ca ₂ B ₁₅ SsO ₃ {OH) ₅	Serendibiit, Ca ₄ (Mft Fe, Al) ₆ (A1, Fe) ₉ (Si, Al) ₆ 3O ₄

Çizelge 5: Borosilikat Mineralleri

Avagadritp (K, Cs)BF₄

Fenruksit,, NaBF₄

Çizelge 6: Boroflorit Mineralleri

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

Bu minerallerin B₂O₃ ve H₂O içerikleri Cizeigβ 7'de verilmiştir.

Mineral	B ₂ O ₃ (%)	H ₂ O (%)	B(%)	Bulmuş Yömleri
*Borasit (Stasstürtit)	62.20	--	- ,,	Almanya
*Datöit	24.90			
*Hkiroborasit	50.50	26.10	-	Emet, Doğanlar, İgdekfiy, Kestelek
*Hemit (Razorit)	50.95	26.40	15.80	Kırka, Mojave Çölü-ABD, Arjantin
*Kofeman/t	50.90	21.90	15.70	Emet, Bigadiç, Kestelek, Kırka» ABD
*Panğermi (Priseit)	49.80	18.10	-	Sultançayır, Bigadiç
*Proberdît (Kramerîi)	49.60	-	-	Kestelek, Emet, İgdeköy ABD
*Sasso/ft (Borik astj)	56.40	43.60	17-50	
*Szayhelit (Aşariî)	41.40	«	-	BOT (Eski SSCB)
*TMa/ {Dofal Borate}	36.80	47.20	11.30	Kırka, Emet, Bigadiç, Mojave Çölü
*Tinkalkonit (Mühavit)	47.80	30.90	14,80	
Tüneli	54.32	18.74	-	Emet
*Oteteft (Borotal/Ü)	43.00	35.60	13.80	Bigadiç, Kırka, Emet, Kestelek, Arjantin

*Ticaii açıdan önem taşıyan borat mineralleri

Çizelge 7: Bor minerallerinin B₂O₃, B ve H₂O içerikleri

3 BOR KULLANIM ALANLARI

200*0 aşan sayıda bor minerali borik asit içermesine karşın, by boratlardan ağırlıklı olarak dördü -boraks ve Remit, Na-boratlar ile kolemanit, Ca-borat ve üleksit, Na-Ca-borat- sanayide ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bu dört mineral ülkemizde ve Kaliforniya'da, ABD, ve çok daha az ölçülerde Arjantin,, Bolıvy, Şili, Çin ve Peru'da işlemlenmektedir. Cevher yataklarında cevher kütlesi içine ulaşan sondalar yolu ile kütleye su ile seyreltilmiş H₂SO₄ enjekte edilir; bu işlem ile bor-yoğunlaşmış çözelti yüzeye pompalanır ve yüzeyde saf bir Ca-borat ürünü eldesi için kireç ile tepkimeye alınır. Çıkan ürün kurutulur ve sanayi kullanımına açılır.

Bor mineralleri çok geniş alanda kullanılmaktadır. Bu kullanım alanlarını ve ana girdi olan mineral türünü belirtmek gerekirse aşağıdaki üretim süreçleri belirtilebilir

-Amorf bor pıroteknik aydınlatmalarda belirgin yeşil ışık elde etmekte kullanılır.

-Cam sanayii (oto camı, yüksek teknoloji camı» borcamlar, optik camlar) dünya borat tüketiminin yaklaşık yansını emmektedir. Cam sanayinde borat

uygulamaları borosilikat camlarını, cam elyaf yalıtımı, ve tekstil cam elyafını kapsar. Cam sanayiinde bor oksit (B₂O₃) geniş spektrumlu, önem taşıyan bir girdidir -çelik ve diğer metal gereçlerde emaye kaplama, seramik sırları, ısı ve ses yalıtımı için camyünü, optik camlar, plastiklerin güçlendirilmesi için tekstil elyaf, mutfak gereçleri/laboratuvar/aydınlatma/tıp gereçleri ve sıvı kristal ekranlar için borosilikat camlar. Bor oksit cama yüksek kimyasal duraylılık, düşük ısı genişleme ve düşük elektriksel iletkenlik özelliği kazandırmaktadır. Boratın cam sanayiinde hammadde olarak kullanımı öncelikle bileşimine, saflığına, erime özelliklerine ve sağlanabilirliğine bağlıdır. Değişik cam türleri kuşkusuz değişik ölçütler sergileyecektir. İMa-içeren cam üretiminde genelde -borik asit ya da soda külü yenine- boraks pentahidrat kullanılmaktadır. Borik asit ise alkalilerin sınırlı olduğu Pyrex-camlarda ve E-camlarda girdidir. Cam elyaf« ile ısı yalıtımı yapı sanayiinde önemli bir girdi olup, havayı kaplar ve tutar,, Boratlar yüksek gerilime dayanımlı cam elyafından yapı ürünlerde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Ca-alüminoborosilikat, E-cam ya

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

artırılmasında yararlanır.

-Elektrolitik kaplamada elektrolit eldesinde ve aşımelerde bileşendir.

-Organik kimya sanayiinde alümiriŞumboroohidrit ve bor trihidrit indirgeyici unsur olarak kullanılmaktadır.

-İleri -"derecede sertlik, kimyasal duraylılık, olağanın ötesinde elektronik» manyetik ve optik özellikler gerektiren ürünler ve kütle spektrometresi üretiminde girdidir.

-Bor nitrit elmas ölçüsünde sert ürün

oluşturulması sürecinde girdidir, Bu girdi yanı sıra elektriksel yalıtkan iken ısıyı -metal gibi-iletebilmektedir.

-Bor,, yağlama süreçlerinde grafitte benzer özellikler taşır.

-Kereste sanayiinde dayanımı artırmada içirtilen gereç olarak yararlanılmaktadır.

Anılan kullanım alanlarında ana girdiyi oluşturan bor ürünleri Çizim 3'de ve kullanım alanlarının toplam tüketim içi payları ve tüketim nicelikleri ise Çizelge 9'da verilmiştir.

Ülke	Yatak Adı	Üretilen Mineral
ABD	Bile Mine,, Death Valley Hector» Kaliforniia Searles Lake, San Bernardino Owens Lake, Lone Pine» Kaliforniya	Kolemanit, üleksit, probertit Bor oksit Borik asit, Na-bofat Boraks
Arjantin	Salinas Grandes, Salta Province, And Dağlar« Tincalayu, Sallar del Hombre Muerto, Salta Province Sijes, Salar Pozuelos, Salta Province Salar de Caruchari, Porvenir, Jijuy Loma Bianca, Jujuy Pasdos Grandes, Salta Province	Boraks Tiinkal Hidroborasit, kolemanit Üleksit Unkal, üleksit Kolemanit, hidroborasit
Bolivya	Salar de-Unuyi, Bolivian Altiplano Pampa, Nor Lapis Province	Üleksit Üleksit
Çin	üaodlong Yarımadası, Liaoning Qinghai	Mig-boratlar -szaybelfit- Üleksit, hidroborasit» boraks
Hindistan	Puga Valley» Jamımu ve Keşmir Lake Sambhar	Boraks Boraks
Kazakistan	Prekaspııy	Szaybefft, hidroborasit, înyoit, üleksit
Özbekistan	Dzhartchi	Bor oksit
Peru	" LagMina Salinas, Arequipa	Üleksit
Rusya	Yakutiya, Buryatiya, İMalyodnoye, Titovskoye Dalnegorsk	Szaybelit Datolit
Sırbistan	Jarandlol Havzası» Baljevac	Kolemanit, üleksit
Şili	Salar de Surire "	Üleksit

Çizelge 8: Dünyada bilinen Bor Yatakları ve buldukları yöreler

4- DÜNYA BOR REZERVLERİ

Günümüze değin sürdürülmüş olan arama çalışmalarına "göre dünyada görünür bor rezervleri toplamı (B2O3 bazında) 497 milyon ton, muhtemel ve mümkün rezervler toplamı ise 1 milyar 21 milyon ton düzeyindedir, Bu rezervlerin ülkelere göre dağılımında ülkemiz toplamı dünya görünür ekonomik bor rezervlerinin % 75.4'ünü» US Borax'in denetlediği bor yatakları (ABD ve Arjantin rezervleri)

% 9.6'sım, Rusya'daki yataklar % S.é'sini ve Çin ise % 5.4'ünü, diğer beş ülke ise sadece % 4'ünü içermektedir. Buna karşılık mümkün+muhtemel rezervlerde ülkemiz %5JL3, Rusya+BDT % 21.4 ve ABD+Arjantin % 12,8 pay taşımaktadır. Tüm rezervler toplamı alındığında ise ülkemizin % .63, Rusya-fBDTnin % 13.7, ABD+Arjantin'in %11.3 ve diğer 6 ülkenin (Bolivya, Çin, İran, Peru, Sırbistan, Şili) ise % 12 dolayında pay sergilediği gözlenmektedir (Çizelge 10). Bu veriler Batı

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

Kullanım Alanı	Kuzey Amerika		Batı Avrupa		Diğer		Toplam	
	x1000Ton	%	x1000Ton	%	x1000Ton	%	x1000Ton	%
Fiberglas	168	11,1	97	6,4	37	2,4	302	20
Deterjan	21	1,4	242	16,0	17	1,1	280	18,5
BorosüikatCam	51	3,4	55	3,6	73	4,8	179	11,8
Seramik	13	0,9	69	4,6	80	5,3	162	10,7
Tekstil	67	4,4	7	0,5	87	5,8	161	10,7
Tarım	17	1,1	14	0,9	27	1,8	58	3,8
S Diğer	84	5,6	208	13,8	77	5,1	369	24,5
Toplam	421	27,9	692	45,8	398	26,3	1511	100

Çizelge 9: Son Kullanım Alanı Dizleminde Bor Tüketimi

Anadolu'daki bor yataklarının, sonuç ürünlerinin kullanım alanı giderek artan bu cevher yataklarının neden önemle izlenmesi gereğinin altını açıkça çizmektedir. Ancak, DPT verilerine göre yeni sahalar da yürütülecek çalışmalarla, ülkemizdeki görünür rezervlerin 758 milyon ton, muhtemel rezervlerin 989 milyon ton ve potansiyel rezervin ise 875 milyon ton olduğu ve tüm rezervler toplamının 2,5 milyar tona çıkacağı belirtilmektedir (Karayazıcı F. İl., DPT 7, Beş Yıllık Kalkınma Planı verilerinden, 1997), Bu öngörünün gerçekleşmesi koşullarında ülkemiz görünür rezervlerinin dünya-ıçi payı % 86'ya, muhtemel ve potansiyel rezervlerinin payı % 86,7'ye ve toplam rezervler içi payı da % 86'ya ulaşabilecektir. Dahası Helvacı 1989'a göre

dünya bor rezervleri toplamı 3 milyar 405 milyon ton olup, bu rezervlerin 2 milyar 737 milyon tonluk bölümü ülkemizde bulunmaktadır, Bu veri bağlamında ülkemizin dünya rezervleri içi payı % 80'e ulaşmaktadır.

Bu noktada vurgulanması gereken, 1979 öncesinde Borax Ltd'in 5-8 milyon ton rezerv varlığı belirttiği Bigadiç yataklarında 1,5-2 milyar ton rezerv bulgulanmıştır. Aynı biçimde 1979 öncesinde 660 bin ton rezerv varlığı belirtilmiş olan Emet bölgesinde ise 1980'li yıllardaki çalışmalar 130 milyon ton ve 1983-85 yıllarındaki çalışmalar 620 milyon ton düzeyinde rezerv varlığını açığa çıkarmıştır. Kırka bölgesindeki rezerv 520 milyon tona ulaşmaktadır.

Bu rezervlerden yapılan yıllık üretim toplamı 1989

Ölke	Görünür Rezerv*	%	Görünür Rezerv**	%	Muhtemel + Mühtemelin Rezerv**	%	Toplam Rezerv**	%
ABD	209 000	16,4	45 000	9,1	60 000	11,5	500 000	10,3
Arjantin	9 000	0,7	2 000	0,4	7 000	1,3	9 000	1,0
Rusya+BDT	136 000	10,7	28 000	5,6	112 000	21,4	140 000	13,7
Bolivya	19 000	1,5	4 000	0,8	15 000	2,9	19 000	2,0
Çin	36 000	2,8	27 000	5,4	9 000	1,7	36 000	3,5
İran	-	-	1 000	0,2	1 000	0,2	2 000	0,2
Peru	22 000	1,7	4 000	0,8	18 000	3,4	22 000	2,0
Srbistan	-	-	3 000	0,6	-	-	3 000	0,3
Diğer	41 000	3,2	8 000	1,6	33 000	6,3	41 000	4,0
Türkiye	803 000	63,0	375 000	75,4	269 000	51,3	644 000	63,0
Toplam	1 275 000	100,0	497 000	100,0	524 000	100,0	1 021 000	100,0

*KİGEM**RmMI\$, 1999

Çizelge 10: Dünya Toplam Bor Rezervleri (x1 000 Ton B₂O₃)

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

bazında 1 milyar 511 milyon ton olup, US Borax'ın ABD» Arjantin ve Şiirdeki toplam üretiminin payı % 42.8'e, lülkemizdeki kuruluş olan Eti Bor'un payı ise % 31,4'e ulaşmaktadır. Bu açıdan bu iki kuruluş dünya üretiminin % 74.2'sini karşılamaktadır. ABD'de 1970'li yıllarda us Borax'ın yanısıra bor üretiminde adı geçen Kerr Me Gee Chemical Corporation, Searles Lake Chemical Corporation, Stanfler Chemical Corporation ve Tenoero Chemical Corporations 1990'lı yıllara gelindiğinde North American Chemical Corporation (NACC) adı altında tek bir çatıda toplantıklarının belirtilmesi gereklidir

(Çizelge 11). Değınileceğı gibi, US Borax'da gerçekte İngiltere kökenli bir uluslar arası tekelin Kuzey ve Güney Amerika'deki kolumu oluşturmaktadır. Bu üretimin 1990'lı yıllar içindeki gelişimi ise Çizelge-12'de aktarılmıştır. Çizelge 11 ve Çizelge 12'de verilen değerler B203 bazındadır. 1990'lı yıllar boyunca üretim-içi paya bakıldığında ABD+Arjantin'in (US Borax) % 45-50» ülkemizin % 30'ar ve Çin'in % 10'ar düzeyinde yer aldığı gözlenmektedir, Bir diğer deyişle bu üç ülke bu dönemdeki üretimin ~% 85-90'ını oluşturmuşlardır. Çizelge 12'deki verilerden oluşturulmuş olan

Ülke	' Görünür ; Muhtemel + Mümkün	Toplam	Üretici Firma	Yıllık Üretim.	%
ABD	45 000	60 000	105 000	US Borax NACC	560 ! 37.0 60 4.0
Arjantin	2 000 !	7 000	9 000	Borax Argentina Sucersal Argentina	27 2.0 30 2.0
BDT(EskiSSCBJ~	28 000	112 000	140 000	JSC Bor	73 5,0
Bolivya	4 000	15 000	19 000	Minera Tierra SA	
Çin	27 000	9 000	36 000	Kamu Sektörü	140 9.0
İran	1 000 !	1 000	2 000	-	
Peru	4 000	18 000	22 000	IncaBorSA	13. L2.
Sırbistan	3 000		3 000	RasBoratiLtd	
Şili	8 000	33 000	41 000	SQM Salar QuiBorax	16 10 60 4.0
Türkiye	375 000	269 000	644 000	EüBarAŞ	475 31.4
Diğer					57 4.0
• Toplam	1 375 000	269 000	644 000]		1 511 [100.0

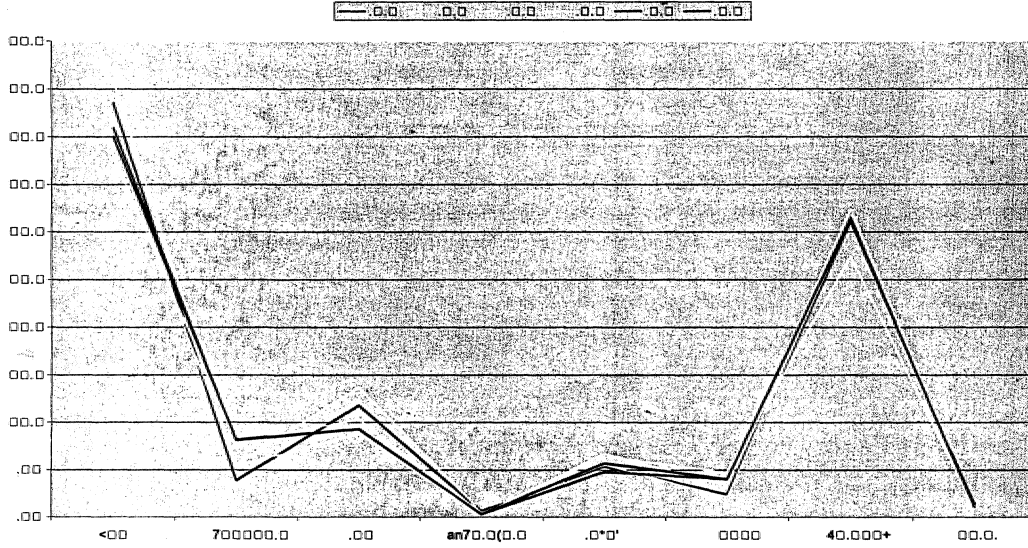
"Economics of Boron, Roskili, 1999

Çizelge 11: Bor Üretici Firmalar (x1 000 Ton JU , 1999*

Ülke	I 19931	%	19941	%	I 1995 I	%	119961	%	I 19971	%	119981	%
AmHA»ntfa	625	47.39	625	45.49	814	51.32	701	45,93	727;	48,18	742	49.11 j
Çin	155	11,75	188	13,68	140	8.83	157	10.291	140	9.28	140,	9.27
Kazakistan	8	0.61	7	0.51	5	0.32	4	0.26	4	0.27	5	0.33
Rosya	71	5.38	75	5,46	101	6.37	102	6,68	86	5.70	73	4.83
Şili	32	2.43	30	2.18	74	4,67	52	3.41	60	3.98	60,	3.97
Türkiye	410	31.08	433	31.51 !	435	27A3	494	3237	475	31.48	475	31.44
Diğer	18	1,36	16	1.16	17	1,07	16 j	1.05	17	1,13	16	1.06
1 Toplam	113191*		11374		1506		1526		1509		1511	!

^Economics of Boron; RoskiOJ999

Çizelge 12: Yıllara Göre Dünya Bor Üretimi (x1000 Ton BA*)*

* Çizelge 12 bazında

Çizim 4: 1993-98 arası dönemde ülkelerin üretim paylarındaki değişimler (Çizelge 12 baasında)

grafikte bu üç ülkenin üretimdeki yerleri açık olarak izlenebilmektedir (Çizim 2).

B203 bazındaki bu üretime karşı 19901 'yılıarda değişik bor mineralleri üretimi baz alındığında ise ABD'nin % 35'ler dolayında, ülkemizin % 33 ve Rusya'nın ise % 22-24 ölçüsünde pay taşıdığı Çizelge 13te izlenebilmektedir. Bu çerçevede, anılan üç ülkenin tüm bor mineralleri üretimindeki payı % 90'a ulaşmaktadır.

Rezerv ve üretimdeki bu önde gelen konumu nedeni ile ülkemiz bor yataklarına ilişkin olarak

güdülen bilinçli politikaların asıl yönelim noktalarından biri de rezervlerin tükenme süresidir. 1999 yılı toplam üretim değerlerini tek başlarına karşılamaları bazında ülkelerin rezerv tükenme süresi Çizelge 14te verilmiştir. Bu çizelgeye göre ülkemiz rezervleri, değişik kaynakların rezerv bulguları çerçevesinde,, dünya üretimini bir başına 250 ile 535 yıl süreyle karşılayabilme olanağında iken, bu değer diğer ana rezervlerin bulunduğu ABD+Arjantin ve Rusya+BDT için sırası ile 143-30 ve 90-19 yıl ile sınırlı kalmaktadır.

Üretici Ülke	1995	%	1996	%	1997	%	1998	%	1999	%
ABD+Arjantin	1435	34.44	1492	34.48	1613	35.27	1520	32.52	1570	35.90
••Almanya (Boraks)	2	-	2	-	1	-	1	-	1	-
Bolivya (Üleksit)	7	-	9	-	12	-	16	•»	10	-
Çin (B ₂ O ₃ eşdeğeri)	295	07.08	157	03.63	136	02.97	137	02.93	110	02.52
**han (Boraks)	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-
••Kazakistan	30	00.72	30	00.68	30	00.65	30	00.64	30	00.69
Peru	41	00.98	39	00.90	40	00.87	40	00.86	40	00.91
**Rusya	1000	24.00	1000	23.11	1000	21.11	1000	21.39	1000	22.87
Şili (Oleksit)	211	05.06	149	03.44	171	03.74	280	05.99	200	04.57
TBrUjye	1144	27.46	1447	33.45	1569	34.31	1650	35.19	1410	32.25
Toplam	4166		4326		4573		4675		4372	

*Lyday, P. A., USGSMinemi Commodity Service, February 2000 **Taşmin edilen

Çizelge 13: Dünya Gere Dünya Bor MmenBerü Üretim* (x 1000 metrik im)

Dosya: Özelhştirmenh Odağmdaki Bar

Ulke	1998 Yılı Üretimi ****	Görünür Rezerv* ¹ ****	Görünür Rezerv Tükenme Süresi	Görünür Rezerv** ****	Görünür Rezerv Tükenme Süresi	Muhtemel + Potansiyel Rezerv** ****	Toplam Rezerv** ****	Toplam Rezerv Tükenme Süresi
ABD+Arjantin	742	218 000	143	45 000	30	60 000	105 000	70
Bolivya	10	19 000	12	4 000	3	15 000	19 000	13
Çin	140	36 000	23	27 000	18	9 000	36 000	24
İran				1 000		1 000	2 000	
Ruşya+BDT	78	136 000	90	28 000	19	112 000	140 000	93
Peru		22 000	15	4 000	3	18 000	22 000	15
Şili	60	41 000	27	8 000	6	33 000	41 000	27
Türkiye	475	803 000	535	375 000	250	269 000	644 000	431
Diğer	16			3 000	2		3 000	2
Toplam	1 522	1 275 000		495 000	1 012 000	517 000	1 012 000	

* KıtGEM verilerinden • **Econonües of Boron; Roskffl, 1999 **** i 000 Ton ****F1/ olarak

Çizelge 14: Ülkeler rezervlerinin dünya üretimini tek başlarına karşılama süreleri

Bu verilere göre ülkemiz, rezervlerine göre üretimin çok düşük düzeyde kaldığı bir görünüm vermektedir.

Rezervler ve üretim alanında önde gelen ülkemizin

bu yatakların işletilmesinden! ve işleme süreçlerinden doğan net gelirleri ise Çizelge 151e verilmektedir.

Bu çizelgede ülkemizin ham ve ara-ürünlerde

Ürün	Nicelik*			Değer**		
	Oltaya	Ülkemiz	%	Dünya	Ülkemiz	%
Tinkal Konsantre	61	61	100	26	26	100
Üleksit Konsantre	141	69	49	49	24	49
Kolemanit Konsantre	185	175	95	92	82	89
Boraks Penta	503	120	24	325	78	24
Boraks Deka	74	14	19	69	9	13
Susuz Boraks	57	-	-	65	-	-
Borik Asit	268	28	11	257	17	7
Toplam	1289	467	36	883	236	27

*x1000 Ton B₂O₃ **Mtyon USB (EüHM ing,lêêê'âen)

Çizelge 15: Dünya bor satış nicelikleri, değeri ve ülkemizin payı

dünya üretimim in yarısını karşılamakta ve toplam gelirin yansı ile butunu arasındaki bir bölümünü elde etmesine karşın, sonuç- ya da sonuç üründe girdi olan ara-ürünfer konusunda çok yetersiz kaldığı ve payının % 20'lerden az olduğu görülmektedir. Bir diğer deyişle, gerek teknoloji aktarımının önlenmesi» gerek bilinçli politikalar sonucunda teknolojik ve üretken yatırımların ve projelerin yaşama geçirilmeyişâ sonucunda ülkemiz sadece ve sadece bir hammadde kaynağı olarak alınmaktadır. Doğallıkla hammadde dışsatımı, bu hammaddeden üretilen -ara ve sonuç-ürünlerin katlarca pahalıya yen iden dışa lı mı son ucun u ü retmektedir. Bu

noktada hammadde dışsatımı fiyatının ülke içinden değil, uluslararası tekeller ve borsalarca belirlenmesi sömürüyü katmerleştirmekte ve dloçall kaynaklar aracılığı ile ülke dışına İkan kaybını giderek artırmaktadır. Şili'de bakır yatakları, Afrika'da elmas ve altın yatakları için sergilenen oyunlar ülkemizde bor özelinde de yıllardır oynanmaktadır. Bir diğer deyişle bor kaynaklarımız yıllar boyunca emperyalist tekellerce yok pahasına metropollere aktarılmış ya da emperyalist politikalara uygun olarak toprak altına hapsedilmişlerdir. Günümüzde bu süreç değişik görünüm altında yeniden ve yerli ortaklar aracılığı ile yürütölmeye çalışılmaktadır.

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

5-ÖZELLEŞTİRME

Emperyalist tekeller doğaları gereği, gerek genişletilmiş yeniden üretim zorunluluğunu yerine getirebilmek, gerekse de rakipleri karşısında gDçlü olabilmek için hammadde kaynaklarını denetim altında tutmayı hedefler. Bu hedefine ulaştığı oranda gerek geleceğini belirli oranda garanti altına almış olur, gerekse de bo kaynakları rakiplerine karşı bir saldırı silahı olarak kullanabilir.

Emperyalist tekellerin hammadde kaynakları üzerinde denetimi kurma politikaları daha 19. yüzyılın başlarında önem kazanmıştır.

Hammadde kaynaklarının sınırlı oluşu ve yeniden üretilmezlik doğası, hammadde üretiminden uç ürünün pazailanmasına kadar tüm evreleri sadece bir tekelin elinde tutma çekişmesini daha da hızlandırmıştır;

İL Dünya Savaşı sonrası emperyalist ülkelerin hammadde gereksinimlerinin büyük bir kısmını bağımlı ülkelere sağlamak yoluna gitmeleri, bu ülkelerde emperyalizmin gizli işgalini gerektiren en önemli öğelerden birisi olmuştur.

Emperyalizme bağımlı ülkeler; kendi ürettikleri madenlerin ancak 1/5 ini kullanabilmekte, geriye kalan 4/5 miktar emperyalist ülkelere kullanılmaktadır.

Emperyalist tekellerin hammadde gereksinimleri ni a rtan oranlarda bağımlı ülkelere karşı oluyor olmaları,, söz konusu madenlerin sadece bağımlı ülke topraklarında olduğu ve emperyalist ülke topraklarında bu madenlerin bulunmadığı kanısını uyandırmamalıdır. Emperyalist tekeller tercihini, emek gücünüm daha ucuz olduğu bağımlı ülkelere hammadde sağlama yönünde kullanmaktadırlar.

Emperyalist tekel için, sadece mevcut kaynakların değil, potansiyel ve stratejik kaynakların da önem taşıması» denetim sorununu can alıcı bir niteliğe büründürmektedir. Emperyalizm, bağımlı ülkelerdeki denetim politikası için çeşitli araçlar kullanabilmektedir. Bu» doğrudan emperyalist yatırımlar ya da yerli paravan şirketler biçiminde olabileceği gibi bu

ülkelere dayatılan belirli programlar biçiminde de somutlaşabilmektedir.

ÖZELLEŞTİRME; VE ETİ BANK

Özelleştirme, uluslararası sermayenin azalan kar oranlarına çözüm bulmak amacıyla, 1980'li yıllardan itibaren Dünya Bankası ve IMF gibi dünya ekonomisini yönlendiren kurumlar tarafından uluslararası bir kural! haline getirilerek» 70'i aşkın ülkeye dayatılan bir sömürü programı olmuştur.

1980'lerden bu yana IMF, az gelişmiş ülkelere sağladığı kredi lerde özelleştirmeyi gü ndeme getirmiş; Dünya Bankası da bu ülkelere verdiği yatırım kred i l erini özel leşti rme ön- koşu l u na bağlamıştır..

Özelleştirme uygulamaları ülkemizde 1. Özal hükümeti döneminde başlayarak 1984 yılından itibaren Dünya Bankası, DPT ve Kamu Ortaklığı İdaresi işbirliği ile gündeme getirilmiştir. Bu işbirliğinde özelleştirme alanında uzman Morgan Guaranty Trust, ABD önemli bir rol oynamış; dahası bu kuruluşun başkan yardımcısı Cengiz İsrail özelleştirmeden sorumlu Kamu İdaresi Başkanlığına getirilmiştir.

Sermaye ve hükümet çevrelerinden "bilim adamları"¹¹ ve TV'lere değin oluşturulan cephe, sonraki hükümetler döneminde de tırmanışa geçen özelleştirme uygulamalarına karşı halkı ikna etmeye ve hatta bu programlara ortak etmeye çalışmıştır. Tüm sorunların kaynağı olarak gösterilen Kirlerin satılarak, daha verimli bir ekonomi, düşük fiyatlar, yeni iş olanakları ve gelir adaletinin sağlanacağı vaat edilmiştir.

¹¹ Ulusal ekonominin etki nliğini arts rmak", "sermayeyi tabana yaymak", "serbest piyasa sistemi oluşturmak" gibi iddialarla ortaya atılan özelleştirme politikaları/nın/,

-kamusal! sermaye birikimini değiştirmemiş; yatırım oranlarının düşmesi ve kamusal servetin özel sektöre aktarılması dışında bir gelişmeyi üret/e/memiştir.

-Bretton Woods kurumlarının ve uluslararası finans çevrelerinin yapısal uyum söylemi çerçevesinde, bu kurumlara bağımlılığı artırıcı bir işlev taşımıştır.

Uygulamacıları için en büyük önemi taşıyan, ancak hiçbir koşulda açıkça savunul/a/mayan asıl amacı ise, sermayeye kaynak aktarmanın verimli bir mekanizması olarak kullanım^olmuştur.

Kaynak aktarımında iki yöntem belirginleşmiştir. Birincisi düşük fiyatlarına ve alımda teşvik, ikincisi ise özelleştirme ile ilgi sözleşme hükümlerinin çiğnenmesi koşulunda geçerli olacak olan yaptırımların uygulanmamasıdır.

"Düşük fiyatlara", bir yandan yasa! boşluk ve belirsizlikler», bir yandan da ÖİB'nin uygun la ma l arından kaynaklan m ıştır. Dan işman kuruluşlarca gerçekte -çok- düşük tutulmuş olan değer tespitleri, ÖİB bünyesinde kurulan inceleme komisyonlarında -bir kez daha- düşürülmüştür. Yapılan yasa değişikliği ile de, ihale yöntemlerindeki keyfîlik alanı genişletilmiştir. Düşük fiyatlarına işleyişini birkaç tipik örnekle somutlamak gerekirse;

* 1991 yfında Fruko Tamek şirketinde ödenmiş sermayeye göre 70 milyar TL (o günkü kurdan 1.5 milyar USD) olan %36 kamu hissesi, 1995 yılında, 4 yıl önceki fiyatla 70 milyara ana hissedara satılmıştır: En basit hesaplama dahi, alım-satım işlemlerinin şirkete 30-40 misli oranında bir potansiyel kazanç sağladığını ortaya koymaktadır.

* 1994-1995 yıllı karları 45.6 milyar USD olan KUMAŞ, yarısı peşin olmak üzere Zeytinoğlu Holdinge 108 milyar USD karşılığında satılmıştır. KUMAŞ'ın elindeki maden işletme haklarının satış fiyatında değerlendirilmesi halinde ve rezervlerle ilgi değer tahmininin dörtte biri dikkate alınsa dahi satış bedelinin 120 milyar USD'dan çok olması bir yana, satış tarihinde KUMAŞ'ın devlet bankalarındaki 40 milyar USD'a varan mevduatının önemli bir bölümü, satış işleminin gerçekleştirilmesinden bir gün önce holdingin bakiyesine kasma devredilmiş; peşin ödemenin yansından çoğu bu parayla yapılmış, bir anlamda KUMAŞ kendi parasıyla satın alınmıştır.

* ÖRÜS'e ait sekiz işletme Ocak 1996 da 1.2 trilyon liraya satılmıştır. İşletmelerin arsalarının aynı tarihteki değeri ise 2.4 trilyon lirayı bulmaktadır., Satış fiyatı, işletmelerin salt arsa

değerlerinin % 50'fe dolayında kalmıştır.

* 10 termik santralin işletme hakkı özel şirketlere yirmi yıllığına ve 1,2 milyar USD karşılığında verilmiştir. Ne var ki devlet, 2 milyar USD yatırım! yapmayı ve 2.2 milyar USD dış borcu ödemeyi de üstlenmiştir. Sözü geçen santrallerin yıllık karlarının 750- milyon USD olduğu düşünülürse, şirketlerin alımı bedellerini iki yıl içinde hemen hemen amorti' edeceği görülmektedir.

SATIŞ KOŞULLARININ İHLALI

Özelleştirme, bir ekono-politik yönelim olarak özellikle de bağımlı ülkelerde istihdam, üretim ve yatırımlar boyutunu hiçbir koşulda göz önünde tutmamıştır. Ülkemizde de, sendikalardan ve kamuoyundan gelen eleştiri ve baskılarla, genellikle uç yıl ile sınırlanan "üretimi sürdürme" koşulunun konması sağlanmış; ancak bunun tanımı yapılmayarak, üretimin sembolik anlamda sürdürülmesi satış koşullarının çiğnenmesi olarak görülmemiştir. Öte yandan "üretim son verme"nin yaptırımı ise, enflasyon ögesini içermeyen ve satış bedelinin %10'u gibi sözde bir koşuldan ibaret kalmıştır.

EBK'nin özelleştirilen on bir kombinasyonundan dokuzunda bir yıl içinde üretime son verilmiştir. İstihdam %88,, üretim %94 düşmüştür. Özelleştirilen SEK kuruluşlarında istihdamdaki düşme %57, üretimdeki düşme ise %33 olmuştur. Sekiz ÖRÜS işletmesinden yedisinde üretim son bulmuş; toplam istihdam %78 düşmüştür. İlk • adımda özelleştirilen yedi Sümerbank fabrikasından altısı kapanmıştır.

Özelleştirmelerde "sermayeyi tabana yaymak, "rekabetçi bir serbest piyasa düzeni kurmak", "etkinliği artırmak" türünden gerekçelerle yola çıkıldığı vurgulanmasına rağmen, özelleştirme işlemlerinin büyük bir bölümü blok satışlar yoluyla gerçekleştirilerek,, tam tersi yönde,, tekeller yaratılmıştır.

KİT'LERDE ETKİNLİK VE EMEK VERİMLİLİĞİ

Makroekonomik düzlemde, emek verimliliğini, KİTlerin sanayi-içi katma değer paylarını istihdam paylarına bölerek bulabiliriz, Bini aşan oranlar KİTlerin ortalama emek verimliliğinin sektör

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

ortalamasının üstünde olduğunu gösterir.

1985-1995 yılları arasında sanayi sektöründe KİT'lerin göreceli emek verimliliği 1.65 den 2.99 a yükselmiştir. Bu oranlar KİT'lerin gerçekte verimsiz işletmeler olmadığını açık kanıttır.

KİT'LER VE KAMU AÇIKLARI

KİTler . kamu açıklarının sorumlusu olarak gösterilmişlerdir. Gerçekten de 1987 yılından beri bazı işletmeciler KİT'lerin konsolide hesapları net olarak zarar vermiştir. Bu, KİT'lerin sürüklendiği borç yükünün bir sonucu olmuştur; KİT'lerin sahibi konumundaki Hazine, kendi kuruluşlarına yatırım ve sermaye artırımını kaynak artırımına son vermiş; KİT'leri iç ve dış piyasalardan borçlanmaya zorlamıştır. Sonuçta iç borçlanmanın faiz yükü ile dış borçların kur farkı, KİT'lerin yarattığı katma değer büyük bölümünü süpürmüştür; KİT'ler brüt anlamda kârlı olduktan yıllarda da iç ve dış faiz ödemeleri sonunda net olarak zarar etmişlerdir. 1989-1997 yılları arasında "görev zararları" düşüldükten sonra, KİT sistemi bir bütün olarak hep "birincil fazla" vermiş yani, borç ödemeleri işletme zararlarından düşüldüğünde gerçekte kâr etmiştir:

Borçlanma gereği anlamındaki KİT açıkları, öne sürüldüğünün aksine, toplam kamu kesiminin borçlanma gereği içinde yüksek pay oluşturmamaktadır. KİT açıklarının, toplam kamu açıkları içindeki payı son yıllarda 1990 yılındaki %56.8 düzeyi dışında yarıyı hiç aşmamış ve giderek, düşmüştür.

1985-1995 yılları arasında KİTlerdeki istihdam % 13.3 ölçüsünde gerilemiş, toplam yatırımlar içinde KİT payları aynı dönemde % 38.4'den % 5.3 düzeyine gerilemiştir. KİTlerdeki sabit sermaye oluşumu yıllık dilimde reel olarak 2/3 oranında düşmüştür. Tüm bu olumsuz yönlendirmelere rağmen, GSYİH içinde KİT payları 1985 yılındaki %12.8 düzeyinden 1995 yılında %10.9 oranına, çok az ölçüde düşmüştür. Katma değer açısından bakıldığında ise, sanayici KİT'lerin tüm sanayi sektöründeki payı 1985 yılında % 26,6 iken, 1995 yılında % 29.0 düzeyine yükselmiştir. 1997 yılında ilk üç büyük KİT'in - Tüpraş, Tekel ve TEAŞ'ın oluşturduğu katma

değer 1117 trilyon iken, ilk üç büyük özel sektör kuruluşunun -İPİSÂ, Arçelik, Ford Otomotiv- ürettiği katma değer sadece 160 trilyon TL düzeyinde kalmıştır.

fam olumsuzlaştırma. çabalama karşın, KİTler Türkiye ekonomisinin dinamik sektörü olma özelliklerini sürdürmektedir.

Ülkemizde devletin ekonomide aşırı bir ağırlığa sahip olduğu ve kamunun gereğini çok aşan ölçüde istihdam yükü taşıdığı öne sürülmektedir. Gerçekte ise kamuda, belediyeler ve KİTler dahil, çalışan sayısı, 20 milyonu aşkın işgücünün % 12.5'ini oluşturmaktadır. Bu oran İngiltere'de %12, Fransa'da % 16, İsveç ve Danimarka'da % 31 olup,, tüm OECD ülkeleri ortalaması ise %18'dir.

Özelleştirmeye küçültülmesi planlanan devlet sektörü değil, KİT sektörüdür, sosyal harcamalardır; "özcesi" sosyal teflevflir. Sosyal devletim küçültülmesimin nedeni, emek dışı kesimlere daha fazla kaymak aktarımıdır. Dünyadaki özelleştirme uygulamalarında KİT sistemi tasfiye edilirken, devlet harcamaları artırılmıştır» Çünkü özelleştirmeler sürerken askeri harcamalar artmakta; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik harcamaları kısıtlanırken, sermaye grupları lehime yapılan dolaylı ve dolaysız harcamalar yükselmektedir.

Türkiye bütçesi, iç ve dış borç faiz ödemeleri bir kenara bırakıldığında açık vermemektedir., Bu durumda, özelleştirme gelirlerinin açık kapatmak için kullanılması, kamu kuruluşlarının özellikle iç ve dış borç faiziyle takas edilmesi anlamına gelmektedir.

Ancak, tüm kamu kuruluşlarının satılması durumunda bile, bütçe açıklarının sadece yüzde bi rini in kapatılabilir. Üstelik sadece kar eden KİT'lerin satılıp, diğerlerinin kapatılması isteği de özelleştirme gelirinin taşıdığı anlamı açığa sergilemektedir.

Özelleştirmeye yaşanacak olan, sadece belirli kamu alanlarının mülkiyet değiştirmesi değil, sermayenin emekçileri sinirsiz sömürme özgürlüğü olan serbest piyasa

sistemidir

Özelleştirme, sendikasılaştırma, taşeronlaştırma ve sendikal hakların gasp edilmesini, yoksullaştırma ve gelir dağılımındaki uçurumun daha da artmasını, işsizliği, çalışma saatlerinin artırılmasını ve daha yoğun bir sömürüyü getirecektir.

6- BOR TUZLARI VE ÖZELLEŞTİRME

Bor tuzlan yıllarca emperyalist tekellerce yok pahasına metropollere aktarılmış veya alınan ruhsatnamelerle emperyalist politikalara uygun olarak toprak altına hapsedilmişlerdir.

Balıkesir Sultançayın'nda ilk bor madeninin bulunmasından sonra,» bu madenlerin işletme hakkı 1861 yılında çıkarılan ilk "Maadin Nizamnamesi" hükümlerine uygun olarak 1885 yılında Fransız Compania Endüstrielle Des Measures firmasına 20 yıl süreyle verilmiştir. Bu tarihten itibaren ülke topraklarındaki madenlerin imtiyaz hakkını elde edebilmek için emperyalist tekellerin mücadelelerine tanık olunmuştur.

1887 yılında ise, tüm direnişlere karşın,, bor tuzları imtiyazı 65 yıl süre ile İngilizlerin! eline geçmiştir. 1904 yılında İngiliz William Vitaller, 1927'den önce John Owen Rid, daha sonra da Lord Mewen Metvil ve 1938 yılında Desmond Abel Smith Susu rlu k madeni im i n işletme imtiyazı n ı almışlardır. 1950 yılında ise bu imtiyaz Borax Consalidated Ltd'ce alınmış ve 1955 yılımda da 6224 sayılı "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" ile 1309 sayılı "Maden Kanunu" hükümlerinden yararlanmak için bu tröst, sermayesinin % 94'ü kendisine, % 2'si Türk ve % 4'ü de İngiliz ortaklarına ait olan Türk Boraks A.Ş. adında paravan bir şirket kurmuştur:

Bir süre sonra Sultançayın yataklarını işleten ve sözde Türk olan paravan İngiliz şirketi, ülkemizdeki rezervlerin tükendiğini belirterek ocaklarını kapatmış; ana firma Borax Consalidated Ltd. ise, ABD'deki üretimini arttırarak ülkemizdeki bor tuzlarını tutsak madenler durumuna düşürmüştür.

1935 yılında MTA ve Etibank'ın kurulmasından sonra arama çalışmaları yoğunlaştırılmış, Bigadiç

ve Kütahya-Emet civarında yeni bor yatakları bulunmuştur. İngiliz şirketi ise ülkemizden ayrılmayıp, bu çalışmaların sonuçlarını beklemeyi yeğlemiştir.

Devlet işletmelerinin bor yatakları konusundaki çalışmaları ilerledikçe bu paravan şirket telaşa düşmüş, Etibank'a ortaklık önerileriyle oyalama taktiklerine başvurmuş ve çalışmaları engelleme yolları aramıştır.

Söz konusu firma bazı şahıslardan satın aldığı Kırka ruhsat sahalannda bulunduğu minerallerin en değerli türden sodyum borat olduğunu ve rezervinin büyüklüğünü saklamak istemiştir. Ancak Maden Dairesi'nin isran sonucu durum anlaşılmiş ve MTA Enstitüsü'ne yaptırılan araştırma sonucunda, yabancı şirketin önce 9, ardından 14 ve sonuçta da 40 milyon ton olarak belirttiği rezervlerin 400 milyon tonu bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Bor tuzlarının üretimi ve ihracatı 1950 yılına kadar İngilizlerin elinde ve denetiminde kalmıştır. 1950 yılından sonra yerli üretim ve ihracatın giderek artması üzerine ara-ürünlerin üretimi için yatırımlara başlanması kararı alınmış; İngiliz tröstümün, tüm engelleme girişimlerine karşın, 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 20 000 ton kapasiteli bir rafinerinin kurulması yer almış ve bu görev Etibank'a verilmiştir.

Ancak, özellikle ABD'nin baskısıyla rafineri kurulması iki yıl geciktirilmiş ve sonrasında Bandırma Boraks ve Borik Asit Fabrikası'nın yapımı Polonyalılara verilmiştir.

Bu girişim üzerine emperyalistler çeşitli kanallarla engelleme çalışmalarında bulunmuşlar, bir yandan ülkemizdeki cevherlerin kalsiyum içerdiğini ve bunun maliyeti arttırdığını ileri sürerken, öte yandan da 500 dolayında sahayı aramalara kapatıp kaynakların üstünde egemenlik kurmaya ye lten mi ş l "erd ir. Diğer ü ilkel erden sağladıktan ürünleri depolamak için Hollanda'da silolar kurup ülkemiz cevherini Avrupa pazanndan dışlama yoluna gitmişlerdir.

Borax Consalidated Ltd¹ in saha devir işlemlerindeki yasal noksanlıklar nedeniyle ruhsatları iptal edilmiş ve 1968 yılından sonra

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

imtiyazı düşen sahalar Etibank'a geçmişte, Bu sahalarda 1969 yılında proje çalışmalarına başlanılmış ve 1970 yılında da tesislerin kurulmasına geçilmiştir.,

Açlıkça görüldüğü gibi,, Borax Consalidated Ltd, ülkemizdeki kaynakları sadece "rezerv" olarak görmüş; satmakta olduğu bor mineral ve bileşiklerinin tekel fiyatını etkileyecek yeni bir boraks arzı yaratmamak için kaynaklarımızı tutsak etmiş,, bu kaynakların işletilmesini de uzun yıllar erteletmiş, ve ayrıca çıkarılan bor minerallerinin işlenmeden ihraç edilmesinin sağlanması ve bor bileşikleri üretecek tesislerin de kurulmasını da engellemiştir.

1970'li yıllarda toplamı 25 bor işletmesinin sadece 5'i devlet elinde olup, diğerleri özel sektörün elinde bulunmaktaydı, 1 kişi paravan şirket Türk Boraks AŞ'ne ait olan toplamı 8 özel sektör işletmesi de çalıştırılmamaktaydı.

Değişik bor minerallerinin birbirlerinin yerine ikame edilebilir olması,, tüm rezervlerin tek elde toplanması ve bir merkezden pazarlanması zorunluluğu nedeni ve dönemin siyasi gelişmeleri sonucunda bor tuzları 1978 yılında çıkarılan 2172 sayılı "Devletçe İşletilecek Madenler" yasası kapsamına alınmıştır.

Bor madenlerinin devletleştirilecek bor üretim ve dışsattımının Etibank eliyle yapılmasından sonra, bilinen bor rezervleri artmış ve bor cevheri üretimi, zenginleştirilmesi ve pazarlanması konularında küçümsenmeyecek gelişmeler sağlanmıştır;

1963 yılında 100 000 ton cevher ihracı karşılığında 2.9 milyon USD, 1978 başlarında 750 000 ton cevher karşılığında 83.4 milyon USD gelir elde edilmişken, 1978 ve ertesindeki gelişmeler sonucunda 1999 yılında 672 760 tonu cevher ve 362 091 tonu rafine olmak üzere toplam 1 034 851 ton dışsattım karşılığı 237 291.000 USD ihracat geliri seviyesine ulaşılmıştır.

Toplam bor cevheri üretiminin % 15-20'si, rafine bor ürünlerinin % 30-40'ı yurtiçinde tüketilmekte, kalanı ise ülke dışına satılmaktadır. Toplam maden dışsattımından elde edilen geliri % 50'si bor yoluyla elde edilmektedir.

Etibank Genel Müdürlüğü'nün uzun bir

durgunluk döneminden sonra 1994 yılında başlattığı rafine bor ürünleri yatırım ve pazarlama atağı sonraki yıllarda gerektiği gibi sürdürülmemiş, 480.000 ton olan katma değeri yüksek rafine bor üretim kapasitesi arttırılmamıştır. Kırka 2, Bor Türevleri Tesisi 1996 yılında, 2 yıllık yapım süreci sonunda» 15 milyon USD maliyetle işletmeye alınırken, aynı kapasitedeki 30 milyon USD proje bedelli olacağı öngörülmüş olan 3. Bor Türevleri Tesisi yatırımı yarım kalmıştır.

Bor madenlerinin, 04.10.1978 tarihinde 2172 sayılı "Devletçe İşletilecek Madenler Hakkındaki Kanun" ile devletleştirilmesinin ardından

* 10.06.1983 tarihinde 2840 sayılı "Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji, Hammaddelerinin İşletilmesi, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesi" kanunu ile uygulamada bazı düzenlemelere gidilmiştir.

*04.06.1985 tarihinde günümüzde de uygulamada olan ve sektörü serbest piyasacı anlayışla düzenlemeye çalışan 3213 sayılı "Maden Kanunu" kabul edilmiştir.

* 1993 yılında toplanan Madencilik 2. Şurası'na sunulan raporlardan biri de "Madencilikte Özelleştirme" başlığını taşımış ve bu raporda "özelleştirmenin politik ve kültürel bir olgu olduğu.... Kit'lerin özel leşti ri lmesi nin kamu gelirlerini artırmanın bir aracı olarak alınmaması, başlı başına bir amaç sayılması" gereği vurgulanmıştır

* 1994 yılında 2840 sayılı kanunda değişiklik yapılarak trona ve asfaltit devletçe işletilecek madenler kapsamından çıkarılmıştır.

Etibank Genel Müdürlüğü 26.01.1998 tarihinde, Bakanlar Kurulu'nun 98/10552 sayılı kararı ile Eti Holding AŞ unvanı ile iktisadi devlet teşekkülü biçiminde yeniden yapılandırılmıştır.

Bu süreçte; bir yandan MTA'nın işlevsizliğe' sürü klene p parçalanması ve özel leşti ri lmesi planlanırken/' diğer yandan Zonguldak Havzasındaki bazı üretim birimleri özelleştirilerek TTK'nin kapatılması gündeme alınmıştır. TKP'nin işlettiği linyit sahaları özelleştirilen termik santraller ile birlikte bedelsiz olarak verilmiş; Beypazarı Trona İşletmesi ise bir holdinge

aktarılmıştır.

1935 yılında ülkenin maden kaynaklarını değerlendirme amacı ile kurulmuş olan ve neo-liberal döneme değin önemli işlev taşımış olan Etibank'a ilişkin sistemli bir plan devreye sokulmuştur. Etibankta bankacılık ve madencilik bölümleri birbirinden ayrılarak, bankacılık bölümü özelleştirilmiş ve böylece madencilik bölümünün finansman desteği yok edilerek yatırımlar en alt düzeye indirgenmiştir. 1998 yılında Etibank, Eti Holding AŞ ve buna bağlı yedi AŞ biçiminde yeniden yapılandırılmıştır. Eti Bakır, Eti Gümüş, Eti Elektrometalurji ve Eti Krom 2000 yılı içinde özelleştirme kapsamına alınarak ÖİB¹ ne bağlanmıştır. Eti Holding AŞ bünyesinde bırakılan Eti Bor» Eti Alüminyum ve Eti Pazarlarına ise özelleştirmedeki büyük pasta olarak saklanmıştır. Bu yeniden yapılanmada dikkati çeken konu, karlı alanların -kolay özelleştirme için- diğerlerinden ayrılması olmuştur.

Bor yataklarımızın 1978 yılında devletleştirilmesi ile başlayan Etibank'ın bor üretim ve pazarlama faaliyetleri sonucunda ülkemiz önemli kaynaklara sahip bir güç olarak dünya pazarında yerini almıştır. Devletleştirme sonucunda güçlenen ve büyüyen Etibank ülkemize üretim ve pazarlama deneyimi kazandırmıştır. Pazarlama faaliyetlerinin etkinliği ve geliştirilmesi konusunda gerekli altyapı yurtiçinde tamamlanmış; büyük kapasitelere sahip yükleme,, depolama ve ambalajlama tesisleri ve üretim tesisleri ile yükleme ve stoklama alanları arasında çağdaş, ekonomik, hızlı taşıma ağı kurulmuş, böylece tonu 40-50 USD olan bor cevheri 500-600 DMA satılabilmektedir.

Bu karlı birimlerden Eti Bor'un özelleştirilmesine yönelik ilk girişim Ekim 1999ya olmuş; 2840 sayılı yasaya aykırılık nedeni ile karşı çıkılmış olmasına karşın, pazarlama özel firmalara verilmiş; 1994-95 yıllarında 540 DMAon olan birim fiyat 1999 yılında 480 DMAon düzeyine düşürülmüş, ancak Serena ve Borade adlı bu iki aracı kuruluş son tüketiciye 600 DMAon fiyatı uygulamıştır. Böylece bu iki özel-aracı kuruluşa tonda 120 DM kazandırılmıştır. Ardından, bu özel

kuruluşlardan Serena ile yıllık 150-200 000 ton kolemanit dışsatımı yönünde 15 yıl geçerli olacak bir sözleşme imzalanmıştır. Böylece üretimi de satışı da tekel konumunda olan bor madenlerinin satış bölümü! özelleştirme konusu olmuştur.

Değnilmesi gereken bir diğer nokta da üretilen bor cevherini ara ve son ürüne dönüştürecek tesislerin -projelendirilmiş olmasına karşın- geliştirilmeyip ağırlıklı olarak hammadde dışsatımı uygulanmasıdır. Bu noktada ülkemizden aldığı tam bor cevheri ile kendi borat sanayiini kurmuş olan Avrupa ülkelerini anımsatmak yararlı olacaktır.

Son bir değinme olarak, *.Aralık 2000 ayında IMFe verilmiş olan niyet mektubunun 37* Maddesinde Eti Holdinge bağlı bazı tesislerin özelleştirileceği açıkça belirtilmektedir. Seydişehir Alüminyum ve Antalya Ferro-Krom tesisleri dışında Bandırma Borik Asit Fabrikası ile Biğadiç-Kırka-Emet bor yataklarının da bu " çerçevede değerlendirilebilecek kuruluşlar arasında olduğu açıktır.*

Borun -hangi yöntemle olursa olsun- üretiminden işlenmesine ve pazarlamasına kadar özelleştirilerek yerli ya da yerlim yabancı şirketlere devri, sonuçta dünya bor pazarının %55'ine sahip olan Rio Tinto Zinc -RTZ- şirketinin eline geçmesini getirecektir.

SONSÖZ

Eti Holding AŞ dünya ekonomik krizini,izleyen yıllarda devletçilik politikasının bir yansıması olarak 1935'de kurulan Etibank'ın parsellenerek satışa çıkartılan kısımlarından gpnümüze kalabilen parçasıdır. Önce bankacılık bölümü satılan Etibank'ın madencilik bölümü de yeniden yapılanma bahanesi ile özelleştirme sürecine sokulmuştur. 1998 yılında Eti Holding AŞ'ye dönüştürülen kurum yedi genel müdürlüğe ayrılmıştır. Böylece bir bütün olarak özelleştirilmesinde sorunlar çıkabilecek kurum kolaylıkla yutulabilecek küçük lokmalara bölünmüştür: Etibank'ın özelleştirilmesi girişimi •bütünüyle "dış odakların™ bir dayatmasıdır.

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

Özelleştirmeye konu olan Eti Holding AŞ'ye bağlı sadece Eti Bor AŞ'nin 1999 yılında ülkemizin karlılıkta 6., satış geliri büyüklüğü açısından 29. sırada yer alması, amaçlanan kaynak aktarımının büyüklüğünü göz önüne sermektedir.

Sonuç olarak, boraksın öyküsü yüzyılı aşan bir büyük sömürü ve talan tarihinin öyküsüdür. Bu öykü günümüzde emperyalizmin yeni sömürü incelikleriyle, ancak daha da pervasızca sürdürülmek istenmektedir» Dünya kapitalist sistemi, içine girdiği yapısal krize ve sermaye gereğine çözüm olarak dayattığı neo liberal ekonomik politikalarla az gelişmiş ülkelerdeki kalkınmacı, girişimci sosyal devleti ÇUŞlann gereksinimlerini karşılayacak yönde yeniden yapılandırmaya çalışmaktadır. Yoksullardan varsıllara, az gelişmiş ülkelerden emperyalist metropollere yeni kaynak aktarımı anlamına gelen tu politikaların temel araçlarından biri de özelleştirmelerdir» IMF ve DB gibi şimdilerde neredeyse 'hayırsever kuruluşla! olarak görülen emperyalist sistemin organik kurumlan az gelişmiş ülkeleri daha çok borçlandırmak amacıyla ulusal KİTlerin özelleştirilmesini dayatmıştır. Bugünlerde 21. yıldönümünü yaşadığımız • 24 Ocak kararları neo liberal ekonorni-poiitikalann Türkiye uygulamasının programı idi. 12 Eylül 1980 darbesi bu azgınılaşmış sömürü manifestosunun silah zoruyla uygulanması anlamına .. geliyordu. Günümüzde bor yataklarının özelleştirilmesi operasyonunun IMF niyet mektubunda yer alıyor olması, bu kaynakların doğrudan çokuluslu tekellere devri anlamına gelen MAI-MIGA-Tahkim sürecinin planlandığı gibi yürüdüğünü gösteriyor. Bor madenlerinin özelleştirilmesi girişiminin asıl önemi, bir siyasal müdahale olarak "özelleştirme"nin ne anlama geldiğini binlerce kitaptan daha çarpıcı bir şekilde anlatıyor olmasıdır. Özelleştirmelere demagojik gerekçe olarak sunulan- hiçbir olumsuz koşutun bulunmadığı bor işletmelerin IMF niyet mektuplarına girmesi*

"kurdun kuzuyu her halükarda.yeme" isteğinin resmidir. Kamu açıklarının kapatılması gerekçesi ise tam bir çarpıtmadır. 24 Ocak kararların uygulamaya konulduğu 1980 yılında ülkemizin dış borçları 13 milyar USD İken, 21 yıldır sürdürülen azgın ve ısrarlı uygulamalara karşın dış borçlarımız 104 milyar USD düzeyine yükselmiştir. Paradigma iflas etmiştir. Getir dağılımındaki korkunç adaletsizlik, işsizlik, yoksullaşma, sendikasılaşma, sağlıksız iş ve yaşam koşullarının yaygınlaşması ise bu politikaların iflasının diğer yüzüdür.

Madencilikte özelleştirme dayatmalarına karşı KİGEM, meslek odaları,, sendikalar've konu ile ilgili diğer kuruluşların oluşturduğu kendiliğinden bir yapı gelişmiştir. Bir bütün olarak TMMOB'nin bu platformun lokomotifi olması gerekir.. Meselenin sadece borların özelleştirilmesi ve sadece ulusal çıkar açısından önemine vurgu yapılması yönünde algılanması büyük bir yanılgıdır. Bu somut ve çarpıcı örneğin az önce değindiğimiz özelleştirme kavramının sosyo-ekonomik ve siyasal bütünselliği içerisinde değerlendirilmesi gerekir.,

KAYNAKÇA DİZİNİ

- Helvacı, C, 1989;; Türkiye Bor Madenciliğinin İşletme, Stoklama ve Pazarlama Sorunlarına Mineralojik Bir Yaklaşım, Jeoloji Mühendisliği, 5Vb 34-35, ss 5-17, Ankara
Lytiay, P. A., 2000;; Boron, USGS Mineral Commodity Summaries, February, 2000, plyday@usgs.gov
Önem, Y., 2000; Sanayi Madenleri, ss 104-112, Ankara., ISBN 975-962.55-1-2
<http://naytfe>
<http://www.roskill>, 1999
Karayazıcı, F. I., 1996; Mıng in Turkey: An economic appraisal
İleri, S., 1978;; Bor Bileşikleri,. Yeryuvarı ve İnsan, C 1, S 4, ss 48-66

**Odamız Bor Çalışma
Grubunun hazırladığı
Özelleştirmenin
Odağındaki Bor" adlı
çalışmanın tümünü içeren
kitapçık odamız yayınları
arasından çıkmıştır.**